

Л. Є. Фурдичко,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, НУ “Львівська політехніка”

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ ЯК ПОТЕНЦІЙНОЇ ЗАГРОЗИ СТРАТЕГІЧНОГО РІВНЯ

Кризові процеси, які виникають і поширюються у світовому економічному просторі, створюють багато проблем і несуть загрози фінансовим системам країн. Світова фінансово-економічна криза 2008—2009 років мала негативні наслідки для соціально-економічного розвитку України. Криза засвідчила вразливість вітчизняної фінансової системи, її залежність від зовнішнього впливу.

Crisis processes which arise up and spread in outer economic space create many problems and carry threat the financial systems of countries. A world finansovo-ekonomichna crisis 2008-2009 years had negative consequences for socio-economic development of Ukraine. A crisis witnessed impressionability of the domestic financial system, its dependence on external influence.

Ключові слова: фінансова криза, фінансовий сектор, платіжний баланс, державна заборгованість, бюджетна система, банківський сектор, стратегія розвитку, рівень стабільності.

Key words: financial crisis, financial sector, balance of payments, national debt, budgetary system, bank sector, strategy of development, level of stability.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Світова фінансово-економічна криза виявила і загострила низку проблем у розвитку вітчизняного фінансового сектору, вирішенню яких в умовах економічного зростання не приділялося достатньої уваги ні державою, ні власниками фінансових установ, а також громадськістю. Однак завдяки кризі держава, учасники ринку й широка громадськість пересвідчилися, що необхідною умовою стійкого розвитку фінансового сектору, крім чіткого законодавчого забезпечення цих процесів, є сповідування принципів соціальної відповідальності фінансовими установами та їх висока професійність, а не лише націленість на швидкі прибутки та збільшення частки на ринку фінансових послуг [11].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз причин виникнення та характерних проявів сучасної фінансової кризи, її вплив на фінансовий сектор та визначення основних напрямів політики держави щодо безпеки національної економіки в умовах кризи.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Фінансова криза 2008—2009 років стала найбільш руйнівним явищем, яке негативно вплинуло на розвиток міжнародної фінансової системи в період глобалізації

та серйозним іспитом для України. Саме ця криза паралізувала український фінансово-інвестиційний ринок, заблокувавши сприятливі для його функціонування умови. Значну роль у посиленні кризових явищ у фінансово-інвестиційному секторі на той час відіграла нестабільна економічна ситуація в Україні, яка характеризувалась зростанням інфляції, взаємними неплатежами суб'єктів господарювання, що спричинилося до зниження обсягів виробництва та гальмування економіки.

Негативний вплив справили нестабільності валютних курсів і курсів цінних паперів, значна непропорційність доходів державного бюджету до його витрат, надлишок грошової маси в обороті країни. До того ж, загальна ситуація погіршувалась незбалансованою урядовою політикою [10].

Рівень економічних зв'язків по всьому світу поглибився. Значна взаємозалежність національних економік не дозволяє ефективно використовувати традиційні конкурентні заходи для посилення національної економічної безпеки.

Наслідки поширення кризи єврозони на інші регіони можуть стати руйнівними для країн із слабкою економікою та недостатньо розвиненими інститутами державного управління. На жаль, до саме таких країн належить й Україна.

Зниження темпів економічного зростання провідних країн світу не може не позначитися на стані української економіки, в якій експорт складає 56% ВВП.

За оцінками Міжнародного валютного фонду, темп зростання ВВП в Україні знизиться з 5% у 2012 році до 3,5% у наступні роки.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Під фінансовою кризою розуміється різке погіршення стану фінансового ринку внаслідок реалізації накопичених ризиків під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, що спричиняє порушення його функціонування, зниження цінних показників, погіршення ліквідності й якості фінансових інструментів, банкрутство учасників [2].

До внутрішніх чинників, які загрожують фінансовій системі держави, можна віднести:

- нестабільність і недосконалість правового регулювання у фінансовій сфері;
- збільшення обсягів державного боргу;
- нерівномірний розподіл податкового навантаження на суб'єктів господарювання, що зумовлює ухилення від сплати податків та вплив капіталу за межі країни;
- вплив капіталу за кордон внаслідок погіршення інвестиційного клімату;
- низький рівень бюджетної дисципліни і незбалансованість бюджетів;
- тінізація економіки;
- недостатній рівень золотовалютних резервів;
- значний рівень доларизації економіки;
- істотні коливання обмінного курсу національної валюти, не обумовлені дією макроекономічних факторів;
- слабкий розвиток фондового ринку, зокрема, в частині застосування механізмів обліку та переходу прав власності на цінні папери, та забезпечення захисту прав інвесторів на фондовому ринку;
- недостатній рівень капіталізації фінансової системи України.

Зовнішніми чинниками погіршення стану фінансової системи можна виділити:

- обмеженість доступу до міжнародних фінансових ринків;
- значна залежність від експортно-імпоротної діяльності;
- погіршення стану зовнішньої торгівлі, зростання дефіциту платіжного балансу, зокрема рахунку поточних операцій;
- значна залежність від зовнішніх кредиторів;
- вплив світових фінансових криз на фінансову систему держави [1].

Аби протидіяти цим зовнішнім і внутрішнім чинникам негативного впливу на фінансову систему, держава повинна виробити загальноприйнятий механізм аналізу розрахованих індикаторів фінансової стабільності.

Вагомий внесок у дослідженні теорії криз зробив видатний український вчений-економіст М.І. Туган-Барановський. Наприкінці XIX століття вийшла в світ його знаменита праця "Періодичні промислові кризи", присвячена причинам виникнення економічних криз та їх впливу на господарське життя суспільства, в якій він наголошує, що загальноекономічна криза починається з фінансової.

Необхідно віддати належне працям відомого російського вченого М.Д. Кондратьєва в галузі вивчення економічних криз (так звана теорія "довгих хвиль"). Величезну працю дослідника визнано в цілому світі.

У доробку сучасних учених є дослідження С. Вайна, К. Рудого, І. Смирнові, Д. Полозенка, М. Швайки, І. Барановського. В їх працях розкрито тенденції сучасної кризи, проаналізовано джерела її виникнення, етапи розвитку та наслідки для світової та вітчизняної фінансових систем [10].

Основною ланкою фінансової системи країни і одночасно важелем забезпечення її стійкості є

державний бюджет як структурний план доходів і видатків держави. Тому для утримання економіки важливо, щоб бюджет 2012 був економічним, а його дефіцит повинен бути зведений до мінімуму, адже держава інакше просто не зможе себе "прогодувати". Звичайно, за умови підвищення цін на газ для населення та продовження співпраці із МВФ (що є не зовсім добре), уряд України достатньо легко зможе покрити дефіцити держбюджету та сконцентруватися на подальшому розвитку [5].

Щорічне несвоєчасне прийняття Державного бюджету України вкрай негативно впливає на фінансову систему країни. Важливим є законодавчо чітко регламентувати процедуру підготовки та прийняття Державного бюджету і передбачати відповідальність посадових осіб за зрив бюджетного процесу [6]. Проте, до сьогодні ці нормативи не врегульовані і невиконання стадій бюджетного процесу та забезпечення бюджетних зобов'язань відбувається, як і в попередні роки.

Криза платежів, яка поглиблюється бюджетною заборгованістю, обмеженістю кредитних ресурсів, перебуванням значної частини грошових коштів у позабанківському секторі економіки, бартеризація обміну, знижує рівень економічної безпеки та посилює соціальну напругу у суспільстві. До того ж, криза за платежів призводить до формування так званої боргової економіки, в якій головним боржником виступає держава [6].

Українська економіка стає дедалі вразливішою до впливів глобальних факторів розвитку, що пов'язано з її відкритістю і великою залежністю від стану зовнішніх ринків.

Вплив фінансово-економічної кризи Україна відчула в третьому кварталі 2008 року. Після значного падіння світових цін на сировинні товари різко зменшився обсяг експорту, а зниження валютних надходжень спричинило скорочення золотовалютних резервів НБУ та посилення тиску на валютні курси. Після серії потрясінь у фінансових центрах світу (насамперед, крах Лейман Бразерс) транскордонне чисте кредитування різко скоротилося, а нові синдиковані кредити було заморожено. Через фактичне згортання світового ринку капіталу на вітчизняних підприємствах й у фінансових установах виникли значні проблеми, пов'язані не лише з реалізацією виробничих планів, а й з рефінансуванням зовнішньої заборгованості. Тому кошти для розрахунків з іноземними кредиторами акумулювалися на внутрішньому ринку, зокрема за рахунок призупинення виробництва і реалізації інвестиційних програм, а в деяких випадках — за рахунок державної підтримки [11].

Проявами кризи в Україні у 2008 році став різкий дефіцит торговельного і платіжного балансів, внаслідок значного зменшення світового попиту і, відповідно, цін на метал, який складав найбільшу статтю українського експорту, а також виведення фінансових валютних інвестицій іноземними інвесторами з українського фінансового ринку. Наслідком чого став дефіцит іноземної валюти, що призвело до різкого підвищення її ціни і знецінення національної грошової одиниці. Це викликало паніку серед населення, яке, очікуючи подальше падіння гривні, намагалось скупити іноземну валюту, що призвело до відтоку депозитів із банківської системи, спричинивши кризу ліквідності і подальшого падіння національної валюти [3].

Економічний злет останніх десятиліть супроводжувався класичним, проте, різким зростанням цін на сировину та енергоносії. Стрімке підвищення цін на енергоносії призвело до перевищення фінансових ресурсів із приватної промисловості розвинутих країн до країн-експортерів нафти та промислового газу.

Надмірна доларизація світової економіки, високі ціни на енергоносії, загальне загострення ситуації на

світових фінансово-кредитних та фондових ринках призвели до кризової ситуації в економіках країн [10].

З урахуванням уроків глобальної фінансово-економічної кризи на міжнародному рівні було переглянуто базові підходи й принципи управління ризиками, пов'язаними з державним боргом. Згідно з цими принципами, ризики боргового портфеля держави мають утримуватися на розумному рівні, а витрати на обслуговування державного боргу повинні бути мінімізовані у середньо- та довгостроковому періоді [8] (табл. 1).

В економічно розвинутих країнах державний борг продовжує зростати високими темпами, що загрожує їх економікам і фінансовим системам виникненням чергового витка фінансової кризи. Статистичні дані свідчать про надмірний рівень боргового навантаження у багатьох країнах. Згідно з даними МВФ, державний борг економічно розвинутих країн у середньому збільшився з 77,6% ВВП за станом на кінець 2007 року до 98,7% ВВП на кінець 2010 року. Найвищий рівень боргового навантаження у Бельгії — 97,1% ВВП, Греції — 142% ВВП, Італії — 119% ВВП, Японії — 220,3% ВВП, Сінгапурі — 97,2% ВВП і США — 96,1% ВВП.

У країнах, що розвиваються, і в країнах з ринками, що формуються, на кінець 2010 року середній рівень державного боргу становив 35,1% ВВП. У регіональному розрізі найнижчий рівень боргового навантаження у країнах СНД — 13,1% ВВП (табл. 2) [8].

Досить високі темпи зростання боргових зобов'язань є характерною особливістю фінансової політики України, яка негативно впливає на стійкість фінансової системи. Бездумне нарощування боргів може призвести до дефолту, ймовірність якого в умовах світової фінансової кризи значно зростає. Розмір дефіциту та боргу є основними індикаторами вразливості фінансової системи держави: чим вони вищі, тим важче країні справлятися з негативними факторами впливу, до числа яких відносять негативні фактори сучасної світової фінансової кризи [7] (табл. 2).

Протягом 2008—2010 років в умовах кризових явищ у світовій економіці та умовах зростання дефіциту сектору загальнодержавного управління відбулося збільшення обсягу державного боргу та обсягу гарантованого державою боргу. У 2011 році Україна утримувала такі обсяги в економічно безпечних межах, однак подальше їх збільшення може спричинити зростання навантаження на державний бюджет, негативно вплинути на рівень відсоткових ставок та розвиток реального сектору економіки в зв'язку з погіршенням умов запозичень суб'єктів господарювання [1].

Статтею 18 Бюджетного кодексу України визначено, що загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60% річного номінального обсягу ВВП України. Фактична сума державного боргу України (з врахуванням гарантованого) становила 34,8% ВВП на кінець 2009 і 39,5% на кінець 2010 року.

Тобто Бюджетний кодекс, по суті, створює можливості для півторакратного зростання відносної величини державного боргу України. Проте нині Україна вже балансує на межі боргової стійкості, а тому продовження зростання державного боргу у середньостроковому періоді може спровокувати кризу державної заборгованості [8].

Із збільшення державного боргу та гаранто-

Таблиця 1. Платіжний баланс України у 2010—2011 рр. (млрд дол. США)

Статті платіжного балансу	9 місяців 2010 р.	9 місяців 2011 р.	2010 р.
Рахунок поточних операцій	- 506	- 5 659	- 3 018
Експорт товарів та послуг	42 442	65 314	69 255
Темп зростання	-	153,9	-
Імпорт товарів та послуг	-50 664	-71 274	-73 439
Темп зростання	-	140,6	-
Рахунок операцій з капіталом	404	5 373	1 664
Сальдо	-102	-286	-1 354

Джерело: платіжний баланс за 9 місяців 2011 року (вісник НБУ).

Таблиця 2. Середній рівень державного боргу з групами країн (у % до ВВП)

Країна	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Розвинуті економіки	72,6	79,5	93,2	98,7
Зона євро	66,2	69,8	79,3	85,0
Країни «Великої сімки»	81,9	90,0	105,3	112,2
Індустріальні азійські економіки	33,0	34,5	38,9	37,9
Інші розвинуті економіки (без «Великої сімки» та зони євро)	34,2	35,6	39,0	39,2
Європейський Союз	59,4	63,7	73,9	79,5
Країни з ринками, що формуються, та країни, що розвиваються	35,1	33,6	35,9	35,1
Центральна і Східна Європа	39,0	40,1	45,8	46,9
СНД	9,1	9,3	13,5	13,1
Азія	35,0	31,6	31,6	31,0
Латинська Америка і Карибський басейн	47,8	50,4	51,0	50,4
Близький Схід і Північна Африка	33,0	27,8	34,7	30,6
Африка та південь від Сахари	29,9	28,8	32,1	31,4

Джерело: Informational Monetary Fund [10].

ваного державою боргу загрозою для фінансової системи є нарощування валового зовнішнього боргу, насамперед боргів банківського та інших секторів економіки, збільшення обсягів яких у докризовий період було зумовлене недооцінюванням позичальниками ризиків та високою вартістю кредитних ресурсів на внутрішньому ринку України. Існують ризики, пов'язані з недосконалою структурою зовнішнього боргу, велику частку якого становить короткостроковий капітал, зокрема спекулятивного походження.

Згідно з даними Міністерства фінансів України, станом на 31.05.2011 року у загальній сумі державного і гарантованого державою боргу України — 460,6 млрд грн. — на заборгованість у національній валюті припало 36,2% загальної суми боргу, а на заборгованість в іноземних валютах — 63,8%. Серед іноземних валют найбільшу частку в структурі державного і гарантованого державою боргу займав долар США — 30,6%, на євро припадало лише 3,71%, а на японську єну — 0,29%. В Україні частка боргу в національній валюті відставала від країн нових членів ЄС (Словаччина, Словенія, Чехія, Польща, Естонія, Литва, Латвія, Болгарія) — 52%, так і країн із низьким і середнім рівнем доходів (Бразилія, Індія, Казахстан, Сінгапур) — 53,7%. Цей висновок справджується для частки боргу в національній валюті у складі прямого державного боргу (44,3%) та у складі загального боргу держави з урахуванням гарантованого (36,2%) [8] (табл. 3).

В умовах зростання світової фінансово-економічної кризи найбільших втрат зазнав банківський сектор України. В умовах зростання недовіри до банківської системи і високих девальваційних очікувань значно упав курс гривні, хоча коротка історія становлення національної валюти й особливо останні докризові роки розвитку банківського сектору, сформували високий рівень довіри населення й підприємців до курсової стабільності гривні й високого рівня захищеності їх коштів у банках.

Найгострішою проблемою вітчизняних банків є значні обсяги проблемних кредитів (станом на 01.01.2010 р. вони становили 105,5 млрд грн., або 13,7 % від сукупних валових кредитів банків). Найбільша кредитна заборгованість сформувалася у торгівлі, добувній

Таблиця 3. Валовий зовнішній борг України та обсяги міжнародних резервів НБУ у 2006—2011 рр. (млрд. дол. США)

Показник	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Валовий зовнішній борг	54,3	84,3	101,7	103,4	117,3	123,2
Темп зростання, %	137,0	155,7	120,3	102,3	113,4	105,2
Валові валютні резерви НБУ	22,4	32,5	31,3	25,3	34,6	31,8
Темп зростання, %	120,5	145,0	97,2	80,7	136,8	91,9

Джерело: [платіжний баланс і зовнішній борг України // Бюлетень НБУ. — №4. — 2011 (Інформація на 01.10.2011р.)].

промисловості, операціях із нерухомістю та будівництві. Характерно, що в Україні причиною значної кредитної заборгованості стали не прорахунки у використанні банками складних фінансових інструментів, банкрутства великих інвестиційних компаній тощо, а невиплати за звичайними кредитами, які в умовах конкурентної боротьби за частку ринку і високу маржу надавалися деякими банками без достатнього забезпечення та належної оцінки платоспроможності позичальників. При цьому не бралися до уваги значні позитивні розриви між обсягами наданих і залучених депозитів, між термінами кредитування та розміщення депозитів.

Кредитний бум призвів до того, що перед початком кризи співвідношення кредитів і депозитів в Україні сягало 180%. За цим показником Україну випередили лише Литва (200%), яка лідирує за темпами падіння економіки, та Казахстан — 203% у 2007 році, коли там почалися кризові явища [11].

У період кризи українські банки опинилися в скрутному становищі. Необхідність повертати залучені зовнішні іноземні кредити, які вже були роздані як довгострокові, примушує банки і саму державу вживати заходів для забезпечення фінансової спроможності української фінансової системи. Вчасно не скоригувавши свою політику і не вживши ефективних заходів для мінімізації впливу кризи, банки розраховують на компенсацію втрат за рахунок держави й власних клієнтів [12].

Причинами фінансово-економічної кризи в Україні стала висока “доларизація” вітчизняної економіки, тобто видаючи валютні кредити, банкіри не враховували валютні ризики і валютні прогнози та її залежність від зовнішніх джерел капіталу-експортної виручки, прямих іноземних інвестицій і кредитів. Лише за кілька передкризових років українська фінансова система досягла рівня розвитку західних країн: обсяг банківських активів становив 97% ВВП. Але фінансова система країни зростала здебільшого завдяки припливу капіталу з-за кордону: до 2009 року іноземний борг банків становив 39,4 млрд дол. США [13].

Суттєвими загрозами економічній безпеці України наразі залишаються: значне навантаження на Державний бюджет через незбалансованість бюджетів Пенсійного Фонду, НАК “Нафтогаз України”, низька ефективність використання бюджетних коштів, у першу чергу, в частині державних закупівель; невиправдано високе енергозатратність виробництва та комунальної сфери; інвестиційна непривабливість країни; низька конкурентність ринкового середовища; високі темпи зростання зовнішнього та гарантованого державою боргу тощо [4].

В умовах фінансово-економічної кризи спостерігають загрози у податковій системі держави, основним з яких є виведення фінансового капіталу за межі України та приховування суб'єктами господарювання і населенням сум доходів від оподаткування. Для запобігання відпливу капіталу за кордон і зменшення суми недоодержаних державою доходів у вигляді податків та зборів необхідно:

— провести аналіз економічної співпраці українських резидентів із суб'єктами підприємницької діяльності, які зареєстровані в офшорних зонах, та удо-

сконалення нормативно-правової бази у податковій сфері;

— проведення інвентаризації міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування, що не відповідають сучасним стандартам Організації економічного співробітництва та розвитку.

Ці та інші заходи дадуть змогу зменшити вплив капіталу за кордон, сприятимуть надходженню до державного бюджету в результаті оподаткування відповідних операцій, що здійснюються між резидентами і нерезидентами, розширять можливості України щодо обміну інформацією у податковій сфері з іншими країнами світу [1].

Міжнародне рейтингове агентство Standard & Poor's (S&P) оприлюднило доповідь, в якій попередило про зростання ризиків нової хвилі кризи в Європі (і не лише в країнах єврозони). За висновками експертів, на економіку негативно впливає зниження ділової активності та впевненості і уповільнення темпів зростання економіки США у 2012 році. Ймовірність нової рецесії в Європі складає 40%, хоча за основним прогнозом, очікується хитке і повільне зростання у наступні 5 років. Прогнози S&P щодо економічного зростання в Європі протягом 2012 року декілька разів змінювалося в бік зниження [4].

ВИСНОВКИ

Перші уроки та наслідки глобальної фінансово-економічної кризи визначили низку першочергових завдань, які мають вирішити світова спільнота й окремі держави задля мінімізації її проявів, відновлення економічного зростання та попередження подібних криз у майбутньому. Пріоритетним повинно бути необхідність посилення регулювання та нагляду у фінансовому секторі, поширення фінансового регулювання та нагляду на всі системно важливі фінансові установи, інструменти і ринки, запровадження нагляду за рейтинговими агентствами і посилення міжнародної співпраці [6].

У період кризи та після неї фінансовий світ усвідомив необхідність проведення суттєвих реформ у фінансовому секторі. Тому, посткризовий етап розвитку фінансових систем багатьох країн світу відзначається формуванням нових тенденцій у механізмі регулювання та нагляду за фінансовим сектором, домінуючими серед яких стали: перехід до централізації регулятивних функцій на основі створення нових органів чи реорганізації діючих із наділенням їх новими правами та повноваженнями, посилення регулювання шляхом установа нових вимог, розширення нормативної бази, кола об'єктів та учасників процесу регулювання; запровадження системи макропруденційного аналізу з метою своєчасного виявлення та попередження можливих наслідків системного ризику [14].

Стратегія розвитку банківської системи має визначити перспективу забезпечення стійкості грошової системи та розвитку національної економіки. Ступінь стабільності банківської системи є однією з домінант економічного розвитку і характеризує ефективність грошово-кредитної та фінансової політики держави, її здатність забезпечити стабільність банківської системи і відповідно — зміцнення національної валюти [6]. На стабільність і безпеку фінансової сфери значно впливає залежність банківської системи від зовнішніх джерел запозичень, тому необхідно виробити такі заходи, які б сприяли формуванню власної ресурсної бази, переорієнтувати банківську систему на внутрішні ринки фінансових ресурсів.

Державна політика України повинна бути направлена на визначення концептуальних засад

формування ефективного та дієвого механізму державного управління ризиками у фінансовій сфері, спрямованого на запобігання кризовим явищам, на мінімізацію їх наслідків, та забезпечити ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання держави. Проведення структурних реформ у національній економіці та забезпечення фінансової стабільності шляхом виконання Програми економічних реформ на 2010—2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” є пріоритетними для України на сьогодні.

Для послаблення впливу фінансово-економічної кризи на фінансовий сектор України необхідно провести радикальні заходи, одним із яких може бути стратегія реструктуризації фінансової системи, орієнтована на забезпечення поживлення та розбудови вітчизняного ринку фінансових послуг, котрий в кінцевому результаті зможе задовільнити потреби реального сектору необхідними фінансовими та інвестиційними ресурсами та сприяти динамічному соціально-економічному розвитку країни в умовах інтеграції її у глобальний фінансовий простір. Тому потрібно проводити ефективну і послідовну антикризову політику, адже майбутнє фінансової системи безпосередньо формується під впливом макроекономічної ситуації [10].

В умовах посилення загального ступеня непевності на міжнародних фінансових ринках і підвищення вартості державних запозичень, необхідно розробити якісно нову боргову політику України, в основі якої повинно бути досягнення економічно безпечного рівня державного боргу держави; сильна система ризик-менеджменту; активне використання структури державного боргу для протидії впливу шоків ситуацій; формування резервних фондів і буферів ліквідності; розширення бази інвесторів у державні цінні папери і задоволення попиту у фінансових активах найстабільніших інвесторів. Тому для попередження боргових ускладнень і стримування нарощування відносної величини державного боргу України потрібно зменшити ліміт державного і гарантованого державою боргу, відображений у Бюджетному кодексі України, з 60% ВВП до 40% ВВП [8]. Важливим елементом системи управління ризиками у сфері державного боргу мають бути аналіз і моніторинг макроекономічних ризиків, які впливають на стан державних фінансів і боргову спроможність уряду.

Для мінімізації ризиків та уникнення повторного розгортання кризових явищ в Україні держава повинна направити свої зусилля на такі важливі напрями:

- забезпечення макроекономічної стабільності;
- забезпечення відповідності цілей бюджетної політики фінансовим можливостям держави;
- запобігання виникнення пікових навантажень на державний бюджет, що пов'язані із здійсненням платежів за державним боргом;
- зменшення залежності від зовнішніх фінансових ринків і запозичень короткострокового капіталу;
- створення умов для розвитку та функціонування внутрішнього ринку капіталу, підвищення його конкурентоспроможності;
- розроблення механізмів та інструментів, що сприятимуть спрямуванню вітчизняного капіталу на розвиток реального сектору економіки [1];
- відновлення довіри до банківського сектору економіки;
- збільшення обсягів виробництва в окремих галузях економіки, зменшення різкого зростання безробіття;
- збільшення обсягів інвестицій в економіку країни;
- підтримка експорту та запровадження більш жорстких процедур контролю за імпортом товарів в Україну;
- забезпечення підтримки рівня резервних активів

Національного банку на економічно обґрунтованому рівні та збереження адекватної системи регулювання щодо руху капіталу;

— удосконалення структури зовнішнього боргу, велику частку якого становить короткостроковий капітал, зокрема спекулятивного характеру, і недопущення подібного;

— здійснення чіткого контролю та моніторингу за відпливом фінансового капіталу з України та приховуванням значних сум доходів окремими суб'єктами від оподаткування, що призводить до скорочення надходжень до державного бюджету та дестабілізацію державних фінансів.

Література:

1. Про схвалення концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [Електронний ресурс] // Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 року — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Барановський О.І. Сутність і різновиди фінансових криз // Фінанси України. — № 5. — 2009.
3. Бобров Є.А. Аналіз причин виникнення світової фінансово-економічної кризи на соціальну сферу України // Фінанси України. — № 12. — 2008.
4. Глобальне переформатування світової економіки: причини, тенденції: Аналітична записка. — 2012 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles>
5. Світ та Україна на межі нової фінансово-економічної кризи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/ua/publication>
6. Карлін М.І. Державні фінанси: навч. посібн. — Київ: “Знання”, 2008.
7. Звіт “Комплексна оцінка фіскальної стабільності в Україні” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.case-ukraine.com.ua>.
8. Богдан Т. Сучасні підходи до управління ризиками державного боргу // Вісник НБУ — № 11 (189). — 2011.
9. International Monetary Fund. World Economic Outlook Database, April 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org>
10. Гриценко В. Світова фінансова криза: діагностика та нові підходи до виживання на фінансовому ринку // Вісник НБУ. — № 2(180). — 2011.
11. Лютий І., Юрчук О. Фінансово-економічна криза 2008—2010 рр.: деякі чинники і уроки. // Вісник НБУ. — № 1 (179). — С. 14.
12. Магас А., Гораль О. Дії банків в умовах кризи: крайня необхідність чи самоправство? // Правовий тиждень. — 2008. — № 52—53.
13. Шкарпова О. Стадний інстинкт // Контракти. — 2009. — № 39 (906).
14. Наumenko С. Нові тенденції в механізмі регулювання фінансового сектору. // Вісник НБУ. — № 12 (190). — 2011.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2012 р.